

A SZENT ADORJÁN MILLENNIUMI EMLÉKÉVEK (2019-2024) KIEMELT ESEMÉNYEI

Egy szervezet erősségét, hitelességét, kultúráját meghatározza a hagyományok tisztelete és ápolása.

A büntetés-végrehajtási szervezet 2022-ben is leróta tiszteletét Szent Adorján, a büntetés-végrehajtás védőszentje előtt.

Szent Adorján és Zalavár

A Szent Adorjánhoz köthető legrégebbi ismert és legjelentősebb magyarországi helyszín Zalavár, Vársziget, régi nevén Mosaburg.

A mártír katonaszent kultusza már a honfoglalás előtt elkezdődött a Pannónia néven őrgrofsággá szervezett, mai Nyugat-Magyarországon.

Az egykori zalavári zarándoktemplom – melynek felépítésére a 850-es éveket követően került sor – az évszázadok során elpusztult, s annak romjaiból, egykori köveiből építették a templomot és a Szent István által alapított monostort, melynek védőszentje ugyancsak Szent Adorján volt.

Egyetlen olyan település van Magyarországon, amelyről biztosan tudható, hogy szent ereklyének adott otthont a IX. században, ez pedig nem más, mint Mosaburg, Zalavár.

Az a tény, hogy elődeink a vértanú IX. századi nyughelyén építették fel a templomot bizonyítja, hogy a Zala torkolatvidékének lakossága biztosította a keresztény vallásos kultúra törésmentes továbbélését. Szinte példa nélkülinek tekinthetjük ezt a folyamatosságot, hiszen a történelminek tekinthető mintegy száz év alatt a népvándorlás korában népek és kultúrák tűntek el, olvadtak egymásba.

Összekötő kapcsok, összekötő gondolatok

Szent Adorján a legkorábbi ismert, hazai templomvédőszentek közé tartozik, mártíromsága és tisztelete ugyanúgy ezer éves múltra tekint vissza, mint a büntetés-végrehajtás története. Országalapító királyunk Imre herceghez intézett intelmeiben szólt a bűnről

és a büntetésről, a független magyar egyházszerkezet életre hívásáról és működéséről, az értékek őrzéséről és tiszteletéről.

A Szent István-i tettek és gondolatok azok az összekötő kapcsok, melyek Zalavárhoz és Zalaapátihoz kapcsolják szervezetünket, s amelyeknek mentén a korunknak megfelelő módon ápoljuk és erősítjük a történelmi múltból és hagyományokból táplálkozó hitet és erőt.

A múlt kutathatóságának korlátai és nehézségei

Tóth Endre „Szent Adorján és Zalavár” című tanulmányából ismerhetjük meg a következőket:

„A római uralom megszűnése után a Dunántúlon élő népesség története eredményes kutatásnak egyik fontos összetevőjét a kereszténység írásos és tárgyi forrásainak a vizsgálata jelenti. Ennek a kedvező adottságnak az oka a 4. században már egységesen rómainak nevezhető – helyi lakosság kereszténysége, szemben a sorozatosan érkező, letelepedő vagy tovább vándorló népek jórésztének „pogányságával”, ezek keresztény tárgyi emléke elenyésző számú. Ezért a keresztény leletek főként a helyben élő népesség történetének kutatását segítik elő. E leleteken esetenként jól nyomon követhető a mediterráneum keresztény tárgyainak téma- és stílusváltozása, ezáltal a dunántúli lakosság kereskedelmi-kulturális kapcsolatai. Az első évezred második felének a kereszténységére vonatkozó írott és tárgyi emlékek mennyisége nem egységes: eleinte még akad forrásemlítés, az emlékek nagy része azonban tárgyi jellegű. Az utóbbiak száma az 5. századi visszaesés után a 6-7. században emelkedik. A rájuk vonatkoztatható írott források azonban eltűnnek. Ezért a leletek értelmezése máig kérdéses: a helyi őslakossághoz kapcsolhatók-e, vagy az avarok által elhurcolt mediterráneumi népességhez? A keresztényekre vonatkozó forrásokat és leleteket nélkülöző 8. század sem tartható a „pannoniai” kereszténység végleges megszűnése időszakának.”¹

A keresztény közösségek megjelenése, továbbélése, folyamatossága

„A keresztény közösségek megjelenésétől, majd az önálló (nem lakóházakból átalakított) templomok építésétől – azaz a 4. századtól – kezdve a dunántúli keresztény népesség folyamatosságának fontos bizonyítékát a szenttisztelet továbbélése jelentené. A templomvédőszentek fennmaradása a keresztény közösségek folyamatosságát jelzi. Az „őslakosság” továbbélése Pannoniában jól minősíthető a templomvédőszentek felettébb gyér fennmaradásával. Ez ugyan nem zárja ki a lakosság továbbélését, de meggyőzően

1 Tóth E. (1999) p. 3.

mutatja, hogy a keresztények egyházközösségben alig néhány helyen élhették meg a magyar honfoglalást. Azaz nem közösségek maradtak meg zárt csoportokban, hanem legfeljebb szórvány népesség.”²

A templomvédőszentek – Szent Adorján kultusza – Ezer éves múltunk

Zalavár (Mosaburg)

„A 9. században Mosaburgban Hadrián vértanú ereklyéjét említik, 1019-ben I. István Szent Adorján tiszteletére templomot építtetett, és valamivel később apátságot alapított. A 120 évet felölelő eseményeket a honfoglalás választja el. Az új, pogány betelepülők ellenére a szent tisztelete a Zala torkolatvidéken fennmaradt. Az apátsággal foglalkozó tanulmányokban e ritka patrónusválasztás okáról – a tény megállapításán kívül – egyáltalán nem esett szó, mint ahogy vizsgálatlan maradt a mindennapinak nem mondható folyamatosság értelmezése. Kevés figyelem irányult erre, noha ez eset – legalább is forrásokkal adatolva – egyedüli a Dunántúlon. Szent Adorján tiszteletének fennmaradása, amely a folyamatos keresztény lakosság nélkül elképzelhetetlen, a 10. századi Kárpát-medencei és dunántúli keresztény megítéléséhez nem közömbös.”³

„Adorján tiszteletére csak elvétve találunk hazai adatokat. Tisztelete szórványos, és területi szóródása miatt főként a zalavári apátság hatásának tulajdonítható.”⁴

Szent István államalapítása és egyházszerkezése

„I. István templomot építtetett a sógora által tisztelt Hadrián számára: a helyi kiválasztást meghatározta a 9. századi templom, az ereklye ismerete. Lehet, hogy maga az ereklye részben vagy egészben megmaradt Zalavár körzetében az államalapítás és egyházszerkezés idejéig. István a templomok alapításakor a szentek kiválasztásánál figyelemmel volt II. Henrik császár szentiszteletére. Felújította annak a szentnek a tiszteletét, aki kézzelfoghatóan kapcsolódott sógora vallásos szokásaihoz.”... „Mindenesetre István mind a szent tiszteletéhez, mind a helyszínhez ragaszkodott. Lehetséges, hogy mivel a földrajzi adottságok nem kedveztek a bencés szokásoknak megfelelő monostor létesítéséhez, ezért csak templomot építtetett. Aligha tévedett Györffy György: a Pozsonyi Krónika csak az ecclesia felszenteléséről tud 1019-ben, nem pedig monostoréről. Ez a Pozsonyi Krónika szóhasználatából is következik, és Bogyay Tamás sem tudott ellenérveket felsorakoztatni. Ezzel függhet össze a két „alapítólevél”: két alapítási dátum hagyományozódott, az 1019-es

2 Tóth E. (1999) p. 4.

3 Tóth E. (1999) p. 10.

4 Tóth E. (1999) p. 31.

és az öt évvel későbbi, az 1024-es. Nem lehetetlen, hogy a császár életével függ össze a két időpont. Az első a templomépítésre és felszentelésére vonatkozott, magát a monostort később, a császár halálának évében, 1024-ben az ő emlékére alapíthatta I. István.”⁵

A régészeti feltárások jelentősége

„A honfoglalás korát megelőző időszakban a Kárpát-medence legnagyobb lélekszámú települése volt az egykori Mosaburg, amely a Karoling Birodalom egyik királyi székhelye, a magyarok bejövetele után pedig az egykori Kolon ma Zala – megye központja volt – mondta a lelőhely jelentőségéről Dr. Szőke Béla Miklós, az ásatások egyik vezetője az MTI-nek. (1. kép)

1. kép: A IX. századi Hadrianus zarándoktemplom felfalazott alapjai a Várszigeten⁶

A területen kisebb-nagyobb megszakításokkal 1948 óta folyik tudományos feltárás, de az elmúlt évtizedekben még az egyharmadát sem sikerült kiásni az egykori településnek. A lelőhely azért különleges, mert a 830-as évek végétől 1700-ig több korszak lenyomatai és változásai is egymásra épülve kutathatók, és a 18. századtól kezdődő pusztulása miatt nem épült rá ma is álló település.

5 Tóth E. (1999) p. 32-33.

6 A kép forrása: Ritoók Ágnes

Az utóbbi években a kutatás egyedülálló leletek sorozatát hozta napvilágra: harangöntő gödör, üvegkészítő, ötvös-, kovács- és agancsfeldolgozó műhelyek, szöv- és fonóházak leleteit. Közülük is kiemelkednek azok az ugyancsak 9. századi palacktöredékek, amelyekre glagolita betűkkel feliratot véstek. Egész Európában ezek az első, és egyelőre egyedüli tárgyi bizonyítékai annak, hogy a glagolita írást a 9. században már ismerték, és azt Cirill és Metód tanítványai az akkori Mosaburgban már használták.⁷ (2. kép)

2. kép: Agyagpalackok oldalára vésett glagolita feliratok töredékei⁸

A 2022. évi régészeti feltárás egyik leletritkasága

A Zala Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet fogvatartotti jóvátételi munkavégzés keretein belül támogatta Zalavár-Vársziget fejlesztési lehetőségeinek megvalósulását. A közel ezer óra munkával megtisztított és régészeti feltárássá alkalmassá tett terület biztosította a tavalyi és az idei év ásatásainak feltételeit.

„Zalavár-Várszigeten a Szent Istváni alapítású bencés apátság épületegyüttese maradványainak a feltárását kezdtük meg az idén. A gyepszint alatti törmelékrétegből egy fehér agyagból formált női fej töredéke bukkant elő. Teljes magassága 6,2 cm, szélessége

⁷ <https://www.magyarkurir.hu/hirek/arpad-kori-monostor-nyomait-tartak-fel-zalavaron>

⁸ A kép forrása: Ritoók Ágnes

8,6 cm. A finom vonású arcot hullámos, szétterülő hajkorona keretezi, a fürtöket a homlok felett ékköves diadém szorítja le, mögötte a haját a fejtetőn keresztül húzódo választék osztja ketté... (3. kép)

3. kép: XV. századi agyagszobrocska töredéke⁹

A szobrocskák nyomódúcainak előképei különböző, többnyire vallásos tiszteletben álló művészeti alkotások (szobrok, képek) voltak. A hasonlóság alapján a másolatoknak is csodatévő erőt tulajdonítottak. A könnyen sokszorosítható, olcsó alapanyagból készült, széles körben elterjedt szobrocskák a késő középkori népi vallásosság emlékei közé sorolhatók.

A zalavári szobrocska a hasonló darabokhoz képest is kiemelkedően igényes megformálása alapján utrechti műhely terméke a 15. század második negyedéből. Kit ábrázolt az alkotó? A meghatározást nem segítik további részletek, így elsősorban egy-egy szentre jellemző tárgyak, az ún. attribútumok. Egy nagyon hasonló, ám teljes alakos ábrázolást az alak mellett álló torony és a kezében tartott pálmaág alapján Szent Borbálaként azonosítottak. Jan van Eyck 1432-ben elkészült genti oltárképén ugyanakkor az angyalok viselnek a zalavárihoz hasonló diadémot.¹⁰

9 A kép forrása: Ritoók Ágnes

10 Ritoók Ágnes: Angyal a földből. Online: <https://mnm.hu/hu/cikk/angyal-foldbol>

A büntetés-végrehajtási szervezet kultúráját erősítő, hagyományt teremtő társadalmi szerepvállalása

A büntetés-végrehajtási szervezet 2022. szeptember 2-án szent misével és a második alkalommal megrendezésre kerülő „Szent Adorján Zarándoklat”-tal tisztelgett a büntetés-végrehajtás védőszentje előtt, illetve hajtott fejet elődeink tettei és a ma szolgálatot teljesítő személyi állomány munkája előtt.

Országszerte a már hagyományosnak tekinthető helyszíneken, valamint Zalaváron és Zalaapátiban került megrendezésre az idei ünnepség.

A Zalavári Történelmi Emlékparkban található zarándoktemplom romjainál emelt emlékműnél koszorút helyezett el:

- A büntetés-végrehajtási szervezet nevében Nyima Tamás bv. dandártábornok úr, intézetparancsnok;
- a Zala Megyei Közgyűlés nevében Pácsonyi Imre úr, alelnök;
- a Zala Megyei Kormányhivatal nevében Horváth Péter tű. őrnagy úr, a Zala Megyei Védelmi Bizottság titkára;
- a Belügyi Tudományos Tanács nevében Dr. Sabjanics István ny. r. dandártábornok úr, a Belügyminisztérium tudománystratégiai vezető koordinátora;
- Zalaapáti település nevében Vincze Tibor úr, Zalaapáti polgármestere;
- Alsópáhok település nevében Czigány Sándor úr, Alsópáhok polgármestere;
- Sármellék település nevében Horváth Tibor úr, Sármellék polgármestere;
- és Zalavár település nevében Lucz József úr, Zalavár polgármestere.

A 2022. évi zarándoklat a Zalavári megemlékezést követően Zalaapátiban folytatódott.

A Szent Adorján és Szent Órangyalok temploma tiszteletére felszentelt római katolikus templomban Cséry Gergő és a büntetés-végrehajtási szervezet börtönlelkészei részvételével szentmisét ajánlottak fel a szervezet koronavírus-járványban elhunyt személyi állományi tagjainak tiszteletére, a parancsnoki és a személyi állomány részére.

A misét követően a zarándokok megkoszorúzták Szent Adorján márvány emléktábláját és rövid egyházzenei koncertet hallgathattak meg. A műemléki védelem alatt álló barokk templomban a Zala Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet kápolnájából kölcsönzött szárnyas oltár, valamint a stáció képeiből készült kiállítás volt megtekinthető, melynek során Ráncsik Róbert, a Zala Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet börtönlelkésze mutatta be a fogvatartotti felajánlás keretében készült alkotásokat.

A büntetés-végrehajtási szervezet az idei évben is kiemelt figyelmet fordított a Szent Adorján-napi rendezvények vonatkozásában a társadalmi szerepvállalásra, melynek kapcsán fogvatartotti munkáltatással megújították a templom padjainak ülőpárnáit.

A 2022. évi zárándoklat a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Hivatal, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Humán Szolgálat, a Bv. Holding Kft., a Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet, a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet és a Zala Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet szervezésével és támogatásával valósult meg.

Felhasznált irodalom

<https://www.magyarKurir.hu/hirek/arpad-kori-monostor-nyomait-tartak-fel-zalavaron>

Ritoók Ágnes: Angyal a földből. Online: <https://mnm.hu/hu/cikk/angyal-foldbol>

Tóth Endre (1999): Szent Adorján és Zalavár. Századok, 133. évfolyam 1. szám

Ara: 750 Ft